

Høringsnotat om gjennomlysning av person for å avsløre innvendig smugling

1 Innledning

Toll- og avgiftsetaten skal hindre ulovlig inn- og utførsel av varer og har behov for å kunne avdekke innvendig smugling av varer. Departementet foreslår derfor endringer i reglene om tollmyndighetenes adgang til undersøkelse på person, slik at tollmyndighetene ved hjelp av såkalte lavdose røntgenmaskiner gis adgang til gjennomlysning av den kontrollerte for å avdekke innvendig smugling i kroppens hulrom. Departementet understreker at gjennomlysning ikke er ment å være et tvangstiltak, men et tilbud til den mistenkte for å få saken raskere avsluttet. På bakgrunn av dette, og av hensyn til den enkeltes integritet, foreslår departementet at det stilles krav om mistanke om innvendig smugling og samtykke fra den kontrollerte før tollmyndighetene kan iverksette slik kontroll.

Det presiseres at lavdose røntgenmaskiner kun vil være et teknisk hjelpemiddel på lik linje med urintestere eller spesialtoaletter, og forslaget vil ikke føre til endringer i gjeldende straffeprosessuell praksis, jf. nærmere nedenfor punkt 5.4.2. Avdekkes det innvendig smugling, må tollmyndighetene fortsatt anmode påtalemyndigheten om at politiet framstiller personen for kontroll på sykehus for på en trygg og hensiktsmessig måte å få fjernet det som er smuglet.

2 Bakgrunn

Innvendig smugling, særlig av narkotika men også av valuta, er et vedvarende og økende problem som krever store ressurser av tollmyndighetene. Selv om dette ikke er en ny smuglermetode, har det de siste årene vært en kraftig økning i antall beslag som følge av innvendig smugling. I 2010 avdekket tollmyndighetene 62 slike forsøk på smugling av narkotika, og disse førte til beslag av totalt 36 kilo heroin, kokain og hasj, en økning på 60 prosent fra 2009. I 2011 ble det avdekket 60 innvendige smulingsforsøk med beslag av ca 45 kg narkotika. I tillegg ble det i 2010 avdekket tre forsøk på innvendig smugling av valuta. For å kunne forbedre og effektivisere kontrollen mot slik smugling, ønsker tollmyndighetene å ta i bruk lavdose røntgenmaskiner som ved hjelp av gjennomlysning av den kontrollertes kropp kan avdekke innvendig smugling.

Innvendig smugling vil si at smuglingsvaren er skjult i kroppens naturlige hulrom, normalt mage, tarm, rektum eller vaginalt. Smuglingsvaren er emballert på en slik måte at det lett kan svelges eller stappes. Tollmyndighetene har avdekket innvendig smugling av inntil 2,2 kilo narkotika på én person. Metoden er generelt forbundet med stor helsemessig risiko. Dersom emballasjen med narkotika sprekker i magen, kan det føre til at vedkommende dør. Av tidskritiske årsaker benyttes derfor som oftest fly som transportmiddel.

Det største beslaget norske tollmyndigheter har gjort av valuta som er smuglet innvendig, er 27 000 EURO i 500-eurosedler.

Avdekking av denne form for smugling er en utfordrende og krevende kontroll å gjennomføre for tollmyndighetene. Det går ofte lang tid fram til et eventuelt beslag, noe som er uheldig med tanke på den helsemessige risiko ved å ha narkotika i magen. I tillegg til mer rutinemessige kontroller som samtale med den reisende,

enkel kroppsvistasjon og bagasjekontroll, benytter tollmyndighetene i dag urinprøve eller spesialtoalett som tekniske hjelpemidler for å avdekke innvendig smugling. Bruk av disse to tekniske hjelpemidlene vil imidlertid ikke være hensiktsmessig i alle tilfeller. En urinprøve vil riktignok gi indikasjon på kontakt med stoff, men avdekker ikke nødvendigvis innvendig smugling da kurerer som regel er påpasselig med å svelge godt innpakke kapsler som ikke avgir sporstoffer til urin. Urinprøve kan heller ikke avdekke innvendig smugling av valuta eller annet. Bruk av spesialtoalett tar på sin side ofte meget lang tid, og det må gjerne en rekke forsøk til før smugling eventuelt avdekkes. Selv om kontrollmetoden baserer seg på frivillighet, oppleves den ofte også som belastende for den mistenkte.

Lavdose røntgenmaskiner, som er blitt tatt i bruk av toll- og grensemyndigheter i enkelte land, jf. nærmere punkt 4, gir enkle røntgenbilder som kan avdekke innvendig smugling. Apparatene må ikke forveksles med såkalte helkroppsskannere som benyttes i sikkerhetskontroller på flyplasser i noen land og som viser bilde av kroppen i naken fullfigur. Vi nevner likevel i den forbindelse at EU den 14. november 2011 godkjente nye retningslinjer for bruk av helkroppsskannere i sikkerhetskontrollen. Gjennom EØS-avtalen får disse retningslinjene også betydning for Norge. De nye reglene innebærer imidlertid ikke noe krav om å ta i bruk helkroppsskannere, men de som ønsker å bruke dem, forplikter seg til å følge EUs retningslinjer.

Lavdose røntgenmaskiner må heller ikke forveksles med de røntgenapparater som anvendes til medisinsk bruk, som CT-maskiner, hvor strålebelastningen er større. Apparatene som tollmyndighetene ønsker å benytte, gir meget lav stråling, jf. nærmere i punkt 5.4.4, og gir *kun* bilder av kroppens skjelett og innvendige rom. Det er heller ikke behov for at den som kontrolleres kler av seg for å gjennomføre kontrollen. Bildene er likevel av en sådan kvalitet at de kan avdekke eller gi klare indikasjoner på innvendig smugling. Erfaringer fra andre lands tollmyndigheter, jf.

punkt 4, viser at slike røntgenmaskiner vil kunne gi en sikrere og mer effektiv kontroll rettet mot innvendig smugling.

3 Gjeldende rett

3.1 Adgangen til undersøkelse på person etter tollovgivningen

I tillegg til å sørge for at toll- og avgiftsplikten overholdes, håndhever tollmyndighetene ulike inn- og utførselsforbud. En av tollmyndighetenes viktige oppgaver er å bekjempe ulovlig innførsel av narkotika. For å undersøke om en vare søkes unndratt tollmyndighetens kontroll, kan tollmyndighetene foreta undersøkelser og kontroller rettet mot ulike kontrollobjekter som personer og transportmidler. Adgangen til undersøkelse på person følger av tolloven § 13-1.

Tolloven § 13-1 angir hvilke undersøkelser tollmyndighetene kan foreta og viderefører den tidligere tolloven av 1966 § 12. Undersøkelsesadgangen etter § 13-1 omfatter i utgangspunktet enhver person, uansett nasjonalitet, kjønn og alder, som befinner seg på nærmere angitte steder i henhold til tolloven § 13 -1 første ledd bokstav e.

Tolloven § 13-1 angir som nevnt kun at "undersøkelse" kan foretas, og gir ikke en nærmere presisering av hvilke undersøkelsesmetoder tollmyndighetene kan benytte, eller hva som skal anses å falle innunder begrepet. I tollforskriften § 13-1-1, som er gitt med hjemmel i tolloven § 13-1 andre ledd, er det imidlertid gitt nærmere regler om undersøkelse på person.

I henhold til tollforskriften § 13-1-1 første ledd kan tollmyndighetene gjennomføre "innledende undersøkelser på person". Slik undersøkelse kan

foretas som stikkprøvekontroll eller rutinesjekk, uten at det foreligger konkret mistanke om ulovlig vareførsel hos den kontrollerte. Tollmyndighetene

kan kreve at yttertøy, jakker, gensere, hodeplagg, fottøy og lignende tas av for å undersøkes, samt undersøke plaggenes lommer. Avkledning som synliggjør truse eller bh må følge reglene etter annet ledd.

Etter bestemmelsens annet ledd kan tollmyndighetene iverksette ”inngripende undersøkelse på person”. Dette omfatter fullstendig avkledning og besiktigelse av kroppen, samt delvis avkledning inn til ordinær truse/bh. Slik inngripende undersøkelse skal foretas på avskjermet sted av tollpersonale av samme kjønn som den kontrollerte. Tollmyndighetenes undersøkelse kan ikke omfatte kontroll av kroppens hulrom andre steder enn i hodet. Tollmyndighetene kan kreve at den som kontrolleres beveger seg, slik at det kan undersøkes om fremmedlegemer er festet til kroppen. Fordi slik kontroll anses som særlig inngripende, må det foreligge krav om mistanke om ulovlig vareførsel før den iverksettes.

Dersom tollpersonalet har ”mistanke om at den kontrollerte skjuler vare i kroppen” kan vedkommende anmodes om ”å avgi urinprøve eller avføring på særskilt avtrede”, jf. bestemmelsens fjerde ledd. Som det framgår av ordlyden, er dette betinget av mistanke og samtykke. Dersom den kontrollerte nekter, kan imidlertid tollmyndigheten anmode påtalemyndigheten om å foreta slik undersøkelse eller innvendig kontroll etter straffeprosesslovens regler, jf. nærmere om dette i 3.3.

I bestemmelsens femte ledd er det slått fast at kontrollen skal foretas så ”skånsomt og hensynsfullt som mulig og på en minst mulig krenkende måte”. Ordlyden tilsier at kravet til hensynsfullhet og skånsomhet må vurderes konkret ut i fra situasjonen, herunder blant annet hvor samarbeidsvillig den reisende er og hvem som

kontrolleres. Tollpersonalet må dessuten påse at kontrollen ikke gjennomføres på en mer krenkende måte enn det som er nødvendig.

3.2 Om kroppslige undersøkelser etter straffeprosesslovgivningen

Som nevnt kan ikke tollmyndigheten undersøke kroppens hulrom, men må anmode påtalemyndigheten om å framstille vedkommende for såkalt "innvendig kontroll" på sykehus dersom det foreligger mistanke om innvendig smugling. Dette gjelder også hvis den kontrollerte nekter å avgi urinprøve eller avføring på spesialtoalett.

Bakgrunnen for dette er at slike kroppslige undersøkelser blir ansett som særlig inngripende. Det er slått fast i tollforskriften at "påtalemyndighetens kontroller følger straffeprosessens regler". Dette må forstås som en henvisning til straffeprosessloven § 157 og påtaleinstruksen.

Straffeprosessloven § 157 sier at "den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep". Med "skjellig grunn" menes at det må være god eller rimelig grunn for at vedkommende har begått den straffbare handlingen. I følge Rt. 1993 s. 1302 kreves at det er "mer sannsynlig at den siktede har begått den straffbare handling enn at han ikke har gjort det", dvs. sannsynlighetsovervekt. Som oftest vil dette kravet være oppfylt når tollmyndighetene først anmoder om kroppslig undersøkelse. Vilkåret om at handlingen skal medføre frihetsstraff, vil heller ikke medføre særlige problemer i praksis, jf. tolloven § 16-2 første ledd.

Hvilke kroppslige undersøkelser som kan foretas, utover at det skal skje "uten fare eller betydelig smerte", er ikke nærmere regulert i straffeprosessloven. I påtaleinstruksen er det gitt nærmere regler om gjennomføringen av slike undersøkelser. I praksis foretas røntgenundersøkelser eller undersøkelser ved

tilføring av avførings- eller brekkmiddel, men disse undersøkelsene må kun foretas av kvalifisert helsepersonell, jf. påtaleinstruksen § 10-5 litra b og litra c. Urinprøver, utåndingsprøver og lignende kan på den annen side utføres av politiet, jf. påtaleinstruksen § 10-5 siste ledd.

Uten at den kontrollerte samtykker kan kroppslig undersøkelse kun foretas etter kjennelse av retten. Ordre fra påtalemyndigheten kan tre i stedet for rettens kjennelse dersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles, jf. straffeprosessloven § 157 femte ledd. Med dette forstås tilfeller hvor det haster, eksempelvis hvis det er fare for bevisforspillelse eller framstår som uhensiktsmessig å vente på rettens kjennelse. Dersom det er mistanke om smugling av narkotika, må det antas at hensynet til den enkeltes liv og helse kan tilsi at ordre fra påtalemyndigheten trer i stedet for rettens kjennelse. Dette antas særlig å være aktuelt hvis tollpersonalet mistenker at det har gått lang tid fra vedkommende svelget objektet.

3.3 Respekten til privatliv etter EMK art. 8

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven¹. Menneskerettsloven § 3 slår fast at EMK skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning ved motstrid. Dette innebærer at kontrolltiltak og metoder som tollmyndighetene benytter må være i samsvar med konvensjonens bestemmelser. Departementet anser at særlig EMK art. 8 vil kunne få betydning ved vurdering av spørsmålet om tollmyndighetens adgang til gjennomlysning av person.

EMK art. 8 nr. 1 fastsetter at "enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse". Bestemmelsen stadfester at alle disse interesser skal være vernet mot inngrep fra myndighetenes side. Interessen som er

¹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

aktuell i denne sak er vernet av privatlivet. EMD har fastslått at begrepet privatliv favner vidt og dekker en rekke forskjellige forhold.

Selv om den konkrete kontrollmetoden anses som et inngrep etter første ledd, foreligger det likevel ikke krenkelse hvis vilkårene som følger av art. 8 (2) er oppfylt: Inngrepet må være i samsvar med lov, ivareta nærmere angitte legitime formål og være nødvendig i et demokratisk samfunn.

Hvorvidt bruk av såkalte lavdose røntgenmaskiner må anses som et inngrep etter konvensjonen, vil bli nærmere vurdert nedenfor, se avsnitt 5.4.

4 Erfaringer fra utlandet

4.1 Innledning

Enkelte lands tollmyndigheter har som nevnt tatt i bruk lavdose røntgenmaskiner for å avdekke innvendig smugling. Nedenfor vil det bli redegjort for erfaringer som er gjort i England og Nederland med bruk av slike apparater², i tillegg til dansk lovgivning, som fikk på plass hjemmel fra 1. januar 2011. Svenske tollmyndigheter benytter per i dag ikke nevnte apparater for å avdekke innvendig smugling, og etter det norske tollmyndigheter kjenner til er dette spørsmålet heller ikke blitt vurdert eller utredet nærmere.

² Norske tollmyndigheter gjennomførte studiebesøk på Heathrow i England og Schiphol i Nederland våren 2010. Redegjørelsen i 4.2 og 4.3 bygger på disse studiebesøkene.

4.2 England

Reglene om tollmyndighetens adgang til kroppslig undersøkelse er i England³ regulert i *Customs and Excise Management Act* fra 1979 art 164. Det følger av denne bestemmelsen at adgangen til å foreta kroppsvistasjoner er betinget av mistanke ("reasonable grounds to suspect") om ulovlig vareførsel, jf. art 164 (1). I loven skilles det mellom tre ulike undersøkelser ("rub down search", "strip search" og "intimate search") alt etter hvor inngripende de er. Såkalt "intimate search" som er den mest inngripende undersøkelsen og som innbefatter fysiske undersøkelser kan kun foretas av kvalifisert personale, jf. art 164 (3A). Loven regulerer ikke hvilke kontrollverktøy tollmyndighetene kan benytte i gjennomføringen av undersøkelsen. Dette følger av praksis og sedvane.

Lavdose røntgenmaskiner har blitt benyttet av engelske tollmyndigheter som et kontrollverktøy for å avdekke innvendig smugling i overkant av fire år og i følge engelske tollmyndigheter har det ført til økt avdekking av innvendig smugling. Før disse maskinene ble tatt i bruk måtte man, slik som praksis er i Norge, utføre røntgenkontroll ved sykehus. Dette var både kostbart og tidkrevende. Nyere teknologi, samt et ønske om bedre ressursbruk og å øke antall beslag gjorde at man gikk til anskaffelse av røntgenmaskiner.

Som det framgår av ovennevnte bestemmelse er adgangen til å utføre kroppslige undersøkelser, herunder bruk av røntgenmaskiner, betinget av mistanke.

Tollmyndighetene kan med andre ord ikke rent rutinemessig benytte seg av disse maskinene, og alle reisende har vært gjennom en "innledende tollkontroll" først.

Bruk av maskinene er dessuten betinget av at den mistenkte samtykker og signerer et skjema hvor det blant annet gis informasjon om kontrollen. Hvis mistenkte ikke samtykker kan tollkontrollen for øvrig fortsette og det kan vurderes kontroll på

³ Samt Wales, Skottland og Nord-Irland

sykehus. I praksis samtykker imidlertid den mistenkte som oftest til røntgenkontroll.

4.3 Nederland

I likhet med England er det ikke regulert i tollovgivningen hvilke kontrollverktøy tollmyndighetene kan benytte, men i motsetning til i England hvor tollbetjentene selv opererer røntgenmaskinen, opereres røntgenmaskinene i Nederland kun av medisinsk personale (sykepleiere).

Før tollpersonalet anmoder den reisende om å bli røntgenkontrollert, er det blitt gjennomført en rutinepreget tollkontroll og visse kontrollkriterier har indikert at det bør iverksettes en mer grundig kontroll av den reisende. I praksis vil det si at det foreligger mistanke om innvendig smugling. Den mistenkte kan velge å si nei til kontrollen, men vil da bli holdt tilbake og må gå på toalett minst tre ganger. Dette er ikke et rettslig krav, men kun forankret i praksis.

Som i England påpekes det at bruk av røntgenmaskiner gir raske resultater, noe som anses som en fordel både for den reisende og tollmyndighetene.

Tollmyndighetene i England og Nederland framhever at dette både frigir kontrollressurser og ivaretar den reisendes sikkerhet på en tilfredsstillende måte.

4.4 Danmark

Adgangen til å foreta kroppsvisitasjoner er regulert i toldloven § 25, som lyder:

”Told - og skatteforvaltningen er berettiget til at foretage eftersyn på personer, som med henblik på kontrol standses i henhold til bestemmelserne i §§ 23 og 24.

Stk. 2. Eftersyn på personer skal ske med størst mulig hensynsfuldhed og må ikke være videregående, end de kontrolmæssige formål nødvendiggør.

Stk. 3. Eftersyn, der ikke begrænses til den ydre beklædning, må kun foretages, når der findes rimelig grund til at antage, at vedkommende ulovligt medfører varer m.v. skjult på sin person, og kun efter ordre fra den øverste tilstedeværende repræsentant for de i stk. 1 nævnte myndigheder. Den, der skal efterses, kan kræve, at eftersynet overværes af et vidne, der udpeges af den pågældende. Eftersynet må kun udføres og overværes af

personer af samme køn som den person, der skal efterses. Dette gælder dog ikke for vidner udpeget af den pågældende.

»Stk. 4. Eftersyn som nævnt i stk. 3 kan med den pågældendes accept foretages ved hjælp af kropsscanning.»

Fjerde ledd, som gir hjemmel for tollmyndighetene til å utføre undersøkelsen ved hjelp av såkalt "kroppsscanning", ble tilføyd ved Lov nr. 1558 av 21. desember 2010 og trådte i kraft fra 1. januar 2011. Det framgår av toldloven § 25 tredje ledd at dette er betinget av mistanke om at vedkommende ulovlig medfører varer ("rimelig grund til at antage at vedkommende ulovlig medfører varer"), og at den mistenkte samtykker til kontrollen.

I *Bemærkninger til lovforslaget* punkt 2, jf. punkt 3.3.2 framgår det at formålet med forslaget var å gi hjemmel til å anvende moderne hjelpemidler som et alternativ til mer tidkrevende kroppsundersøkelser. Det ble videre lagt til grunn at dette ville styrke hensynet til den reisendes "fysiske integritet eftersom den pågældende ved kroppsscanning hverken vil skulle berøres av kontrolpersonalet eller klæde sig af", og at kontrollen ville skje på en grundigere og hurtigere måte enn ved kroppsvisitasjon.

Ut ifra rettssikkerhetsmessige grunner var det ønskelig å ha en helt klart hjemmel til dette inngrepet, jf. *Bemærkninger til lovforslaget* punkt 3.3.2. Det ble presisert at man med dette ikke tok stilling til den generelle problematikken rundt anvendelse av kroppsscannere i personkontrollen.

Etter det Finansdepartementet kjenner til, har danske tollmyndigheter per dags dato ikke tatt i bruk røntgenmaskiner som et kontrollverktøy, men en anbudsprosess er nå gjennomført og det avventes levering av røntgenmaskin til Kastrup i nær framtid.

5 Departementets vurderinger og forslag

5.1 Innledning

Bruk av lavdose røntgenmaskiner til å avdekke innvendig smugling reiser flere rettslige problemstillinger. Nedenfor vil følgelig behovet for rettslig regulering og de nærmere vilkårene for å foreta gjennomlysning, herunder om det skal stilles krav om samtykke og mistanke, bli vurdert. I 5.4 blir det drøftet nærmere for hvordan forslaget vil forholde seg til berørt lovgivning.

5.2 Behov for rettslig regulering av tiltaket

Første problemstilling som reiser seg, er om forslaget medfører at det er behov for endringer i gjeldende lovregler, eller om gjennomlysning av person allerede må anses å være omfattet av ordlyden i tolloven § 13-1 "undersøkelse på person". "Undersøkelse på person" favner etter departementets mening vidt, og etter gjeldende rett, jf. tollforskriften § 13-1-1, faller både bruk av spesialtoalett og urintestere inn under uttrykket. På bakgrunn av dette finner departementet det ikke tvilsomt at bruk av lavdose røntgenmaskiner også vil omfattes av ordlyden i tolloven § 13-1.

Hensynet til borgernes rettssikkerhet og legalitetsprinsippet tilsier imidlertid etter vår vurdering at det bør gis en klar hjemmel for tiltaket, da gjennomlysning ved hjelp av røntgenmaskin vil kunne oppfattes som inngripende av den som blir kontrollert. På denne bakgrunn har departementet kommet fram til at bruk av lavdose røntgenmaskiner uttrykkelig bør reguleres i tollforskriften.

5.3 Nærmere om vilkårene for å foreta gjennomlysning

5.3.1 Generelt

Departementet anser det som mest hensiktsmessig at tiltaket hjemles i tollforskriften § 13-1-1 fjerde ledd, som allerede regulerer tollmyndighetens adgang

til å benytte urintestere og spesialtoalett. Bruk av disse to kontrollverktøyene er som nevnt ovenfor betinget av mistanke og at den kontrollerte samtykker. På bakgrunn av dette, har vi vurdert om det også bør stilles krav om mistanke og samtykke ved gjennomlysning av person, se nærmere nedenfor. Vi har også vurdert om mistanken skal begrunnes skriftlig.

I 5.3.5 viser vi til et par andre endringer i tollforskriften § 13-1-1, som vi anser som nødvendige som følge av forslaget.

5.3.2 Krav om mistanke

Det følger av redegjørelsen i punkt 3.2 at det stilles krav om mistanke ved såkalt "inngripende undersøkelse" etter tollforskriften § 13-1-1 annet ledd. Dette kan omfatte avkledning inntil truse og bh, men også fullstendig avkledning. Likeledes stilles det krav om mistanke ved bruk av spesialtoalett. Såkalt "innledende undersøkelse" etter bestemmelsens første ledd kan imidlertid foretas rent rutinemessig og på stikkprøvebasis uten at det foreligger mistanke.

Krav om mistanke innebærer at tollmyndighetene må kunne vise til visse objektive holdepunkter før man foretar en fullstendig undersøkelse. Vurderingen vil være sammensatt hvor både tollmyndighetens erfaringsgrunnlag og konkrete forhold ved den reisende vil kunne få betydning. Det stilles ikke krav om kvalifisert mistanke; alminnelig mistanke er altså tilstrekkelig.

Som angitt i punkt 4, er adgangen til å foreta kroppsvisitasjoner som ikke er begrenset til den "ydre beklædning", betinget av mistanke ("rimelig grunn til at antage") i henhold til dansk rett. Tilsvarende krav er innført ved bruk av "kroppsscannere", jf. toldloven § 25 fjerde ledd. Også etter engelsk rett stilles det krav om mistanke ("reasonable grounds to suspect") om ulovlig vareførsel før tollmyndighetene kan utføre kroppsvisitasjoner.

Departementet mener på bakgrunn av ovennevnte at gode grunner taler for at det bør stilles krav om mistanke ved gjennomlysning av person. Det vil være uheldig om tollmyndighetene rent objektivt kan iverksette en slik undersøkelse når det etter gjeldende rett stilles krav om mistanke ved bruk av spesialtoalett eller avkledning inntil truse og bh. Departementet har også lagt vekt på hensynet til den enkeltes rettssikkerhet. Departementet finner det viktig å understreke at gjennomlysning av person ikke bør benyttes rent rutinemessig på enhver reisende, og det bør følgelig stilles krav om at tollmyndigheten har gjort en nøye vurdering av om det er mistanke om ulovlig vareførsel. Argumentet om at tollkontroller skal kunne utføres så effektivt som mulig får her mindre betydning.

I forlengelsen av spørsmålet om det bør stilles krav om mistanke, har departementet vurdert hvorvidt det bør stilles krav om skjellig grunn til mistanke eller om alminnelig grunn til mistanke er tilstrekkelig. Kroppslige undersøkelser etter straffeprosessloven § 157 er som nevnt betinget av skjellig grunn til mistanke. Hensynet til sammenhengen i lovgivningen kan derfor tilsi at det bør stilles krav om skjellig grunn til mistanke. Hensynet til den enkeltes fysiske integritet og rettssikkerhet kan også tale for at gjennomlysning av person gjøres betinget av skjellig grunn til mistanke.

Departementet er imidlertid av den oppfatning at kroppslige undersøkelser etter straffeprosessloven ikke er direkte sammenlignbart med undersøkelser etter tollovgivningen. Tollmyndighetenes kompetanse etter tolloven § 13-1, jf. tollforskriften § 13-1-1 er i større grad begrenset, særlig fordi tollmyndighetene ikke kan utføre inngripende undersøkelser ved hjelp av tvang. Dersom den kontrollerte nekter, må det anmodes om bistand fra politiet.

Departementet har også lagt vekt på at det bør stilles tilsvarende krav om mistanke ved bruk av lavdose røntgenmaskiner som ved bruk av de andre kontrollmetodene etter tollforskriften. Hensynet til at bruk av lavdose røntgenmaskiner skal framstå som et effektivt og hensiktsmessig kontrollverktøy taler dessuten for at det stilles krav om alminnelig mistanke. På bakgrunn av ovennevnte foreslår departementet at det bare stilles krav om alminnelig mistanke. Om den mistenkte nekter å la seg kontrollere, må påtalemyndigheten like fullt vurdere om det foreligger skjellig grunn til mistanke, jf. nærmere 5.4.2. Departementet mener derfor at krav om alminnelig mistanke i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til den enkeltes fysiske integritet og rettssikkerhet.

5.3.3 Krav om samtykke

Departementet har også vurdert om det bør kreves samtykke. Vi presiserer at vi med dette *ikke* drøfter spørsmålet om samtykke kan erstatte lovhjemmel, altså samtykke som kompetansegrunnlag. Det vil si at de øvrige vilkårene for å gjennomføre kontrollen, som krav om mistanke og at vedkommende befinner seg på nærmere angitt sted etter tolloven § 13-1 første ledd bokstav e, må være oppfylt.

Som angitt ovenfor i 3.2 kan tollmyndighetene i dag kun be om at den kontrollerte avgir urinprøve eller benytter spesialtoalett. Det kreves altså samtykke fra den kontrollerte før tiltaket iverksettes.

I Danmark er som nevnt bruk av "kroppsscannere" betinget av at vedkommende samtykker til dette. I Nederland og England opereres det med skriftlig samtykke fra den mistenkte, og i begge land må den mistenkte signere et detaljert skjema som gir nærmere informasjon om kontrollen, strålingsrisikoen mv.

Gode grunner taler etter departementets mening for at det bør kreves samtykke ved gjennomlysning av person. Både hensynet til vedkommendes fysiske integritet og

rettssikkerhet taler for dette. Departementet understreker at gjennomlysning ikke er ment å være et tvangstiltak, men et tilbud til den mistenkte for å få saken raskere avsluttet. Departementet legger videre til grunn at inngrepet vil være vanskelig å gjennomføre uten at den mistenkte samtykker til dette. Departementet foreslår på bakgrunn av dette at gjennomlysning av person skal være betinget av samtykke fra den mistenkte.

I forlengelsen av vurderingen av om det bør være krav om samtykke, har departementet vurdert om samtykke bør være skriftlig eller muntlig. I motsetning til engelsk og nederlandsk praksis, har ikke norske tollmyndigheter operert med skriftlig samtykke ved bruk av de øvrige kontrollverktøyene som kan benyttes etter tollforskriften § 13-1-1 fjerde ledd.

Reelle hensyn kan tale for at man ikke legger avgjørende vekt på et formløst samtykke, og at det bør stilles krav om skriftlig samtykke ved gjennomlysning av person. Disse hensyn gjør seg særlig gjeldende i tilfeller hvor den mistenkte føler seg presset til å samtykke til kontrollen, selv om vedkommende egentlig ikke har noe å skjule. Et skriftlig samtykke vil kunne være mer gjennomtenkt, og vil etter departementets vurdering kunne motvirke at situasjonen oppleves som pressende for den mistenkte. Et skriftlig samtykke er dessuten i større grad etterprøvbart hvis kontrollen i ettertid skulle bli påklaget. Det må også tas i betraktning at det er en viss strålingsrisiko forbundet med kontrollen. Selv om strålingsdosen er meget lav, vil det kunne være behov for å informere om denne i forkant av undersøkelsen, eksempelvis i form av et skjema som den kontrollerte signerer.

Toll- og avgiftsdirektoratet har imidlertid opplyst at de i dag mottar få klager på gjennomføringen av personundersøkelser etter tollforskriften § 13-1-1. Dette kan tyde på at dagens praksis med muntlig samtykke fungerer tilfredsstillende. Departementet legger for øvrig til grunn at kontrollen gjennomføres på en

hensiktsmessig måte og at det ikke utøves press, jf. tollforskriften § 13-1-1 femte ledd første punktum. Videre legger vi til grunn at tollmyndigheten foretar en vurdering i det enkelte tilfelle av om den kontrollerte er juridisk kompetent til å avgi samtykke.

Departementet foreslår derfor, under noe tvil, at det skal være tilstrekkelig med muntlig samtykke.

5.3.4 Krav om at mistanken begrunnes skriftlig?

Etter tollforskriften § 13-1-1 sjette ledd kan den som blir utsatt for inngripende undersøkelse etter annet ledd, kreve at mistanken begrunnes. Krav om dette må fremsettes på stedet eller innen en uke etter kontrollen har funnet sted.

Bestemmelsen har som formål å klargjøre forholdet til den enkeltes rettssikkerhet. Tollmyndighetene bør kunne vise til hva vises til hva som ligger til grunn for utplukk og undersøkelse av den aktuelle personen. Tollmyndighetene plikter likevel ikke å opplyse om kilder eller kontrollmetoder som av tollfaglige grunner bør behandles konfidensielt.

Tollforskriften § 13-1-1 sjette ledd kommer ikke til anvendelse ved undersøkelse etter fjerde ledd, dvs. ved avgivelse av urinprøve og bruk av spesialtoalett. Grunnen til dette er at bruk av disse kontrollverktøyene er betinget av samtykke fra vedkommende. Vedkommende kan når som helst motsette seg kontrollen, og tollmyndighetene må da eventuelt anmode påtalemyndigheten om å foreta slike undersøkelser. Av den grunn vil det ikke være et reelt behov for å framsette et krav om begrunnelse. Departementet mener at disse hensyn også gjør seg gjeldende ved gjennomlysning av person, da det også her vil bli stilt krav om samtykke. Det vil etter departementets vurdering derfor ikke være nødvendig for å endre tollforskriften § 13-1-1 sjette ledd.

5.3.5 Andre nødvendige endringer i tollforskriften § 13-1-1

Som nevnt i punkt 5.2 ovenfor, er det slått fast i tollforskriften § 13-1-1 andre ledd at tollmyndighetenes undersøkelse ikke kan omfatte kontroll av kroppens hulrom andre steder enn i hodet. Det kan derfor stilles spørsmål ved om det vil oppstå motstrid mellom forslaget om gjennomlysning av den kontrollertes kropp og andre ledd.

Forbudet i andre ledd har som formål å beskytte den kontrollerte mot tollpersonalets fysiske undersøkelser av kroppens hulrom andre steder enn i hodet. Kontroll av personens munnhule, nese og ører er altså tillatt. Gjennomlysning av personers mage og tarm m.m. vil ikke være avhengig av fysisk kontakt eller direkte berøring, men bildet vil vise kroppens skjelett og innvendige rom. Da dette teknisk sett kan oppfattes som en undersøkelse av kroppens hulrom andre steder enn i hodet, foreslår vi en endring av annet ledd ved at man tilføyer begrepet "fysisk", og i tillegg å endre litt på ordstillingen i setningen. Endringen innebærer altså at tollmyndighetene ikke ved fysisk kontakt eller ved direkte berøring kan kontrollere kroppens hulrom andre steder enn i hodet.

Tollforskriften § 13-1-1 fjerde ledd tredje og fjerde punktum sier i dag at tollmyndighetene kan "anmode påtalemyndigheten om innvendig kontroll", og at "(p)åtalemyndighetens kontroller følger straffeprosesslovens regler". Departementet finner denne presiseringen unødvendig, og at den vil harmonere dårlig med forslaget om tollmyndighetenes adgang til å benytte røntgenmaskiner. Vi foreslår derfor å endre § 13-1-1 fjerde ledd annet punktum slik: Dersom den kontrollerte nekter, kan tollmyndighetene anmode påtalemyndigheten om å foreta *undersøkelser etter straffeprosesslovens regler*. Med undersøkelser menes da både røntgenkontroll på sykehus og eventuelt andre undersøkelser, se nærmere punkt 5.4.2.

5.4 Særlige problemstillinger

5.4.1 EMK art 8

Departementet har vurdert hvorvidt EMK art 8 vil sette skranker for tollmyndighetenes bruk av lavdose røntgenmaskiner.

For det første må det vurderes om gjennomlysning av person er å anse som et inngrep i retten til privatliv etter EMK art 8 (1). Som det framgår av punkt 3.4 favner begrepet privatliv vidt, og det er klart at både den fysiske og psykiske integritet er vernet etter bestemmelsen. I juridisk teori er det beskrevet som en "sfære hvor individet kan motsette seg at andre, det være seg private eller offentlige myndigheter, griper inn uten samtykke".⁴ Det er imidlertid ikke gitt noen entydig definisjon av begrepet i praksis, og i vurderingen må man derfor se hen til de enkelte avgjørelsene fra EMD og kommisjonen.

Vernet av den fysiske integritet kan beskrives som en del av selve kjernen av de interesser som er vernet etter bestemmelsen. I *X against the Netherlands*⁵ la kommisjonen til grunn at blodprøve ved mistanke om promillekjøring var et inngrep i retten til privatliv etter artikkel 8. Og i saken *X against Austria*⁶ fastslo kommisjonen at selv beskjedne legemsundersøkelser av mindre viktighet er å anse som inngrep i privatlivet når de skjer med tvang.

Det er altså ikke tvilsomt at selv små, beskjedne personundersøkelser må anses som et inngrep. Departementet tar ikke her stilling til om gjennomlysning av person må anses som like inngripende som en blodprøve eller lignende. Dette må vurderes konkret og vil kunne variere ut ifra situasjonen m.m. Vi legger imidlertid til grunn at

⁴ Se nærmere Aal *Rettsstat og menneskerettigheter* s. 170 (2004)

⁵ Application no. 8239/78, Decision 4th of December 1978

⁶ Application no. 8278/78, Decision 13th of December 1979

selv om gjennomlysning av person ikke skal gjennomføres ved tvang, vil det for den enkelte likevel kunne oppleves som et inngrep i vedkommendes fysiske integritet og være krenkende. Vi nevner i den forbindelse at det i NOU 2005:19 *Lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien* s. 36 ble lagt til grunn at DNA-profilering var et inngrep etter EMK art 8 (1). På bakgrunn av forannevnte antar vi at gjennomlysning av person kan være et inngrep i privatlivet etter EMK art. 8 (1).

Dersom inngrepet oppfyller de tre vilkårene som oppstilles i EMK art. 8 (2), utgjør det imidlertid ingen krenkelse av konvensjonen. For det første må inngrepet være i samsvar med lov. Vi nøyer oss her med å nevne at "lov" kan dekke både skrevne og uskrevne regler, og at rettsgrunnlaget må oppfylle visse kvalitative krav. Blant annet må det være tilgjengelig og tilstrekkelig klart utformet. Vi legger til grunn at tolloven § 13-1, jf. tollforskriften § 13-1-1 med endringer som foreslått vil tilfredsstille kravet til lov. Vi legger også til grunn at de endringer som er foreslått, vil tilfredsstille kravet om at det skal være tilstrekkelig klart utformet.

Inngrepet må for det andre ivareta nærmere angitte legitime formål. Vi slår her kort fast at "forebygging av uorden og kriminalitet" er et legitimt formål etter EMK art. 8 (2), og at gjennomlysning av person for å avdekke ulovlig smugling vil ivareta dette formålet.

For det tredje må inngrepet være nødvendig i et demokratisk samfunn. Praksis fra EMD slår fast at det må foreligge "presserende samfunnsmessige behov", og at det er proporsjonalitet mellom behovet for inngrepet og hensynet til vedkommende som blir rammet. I vurderingen av dette har statene en viss skjønnsmargin.⁷ Som angitt ovenfor, vil bruk av lavdose røntgenmaskiner kunne være et effektivt kontrollverktøy for å avdekke innvendig smugling og få stor betydning for

⁷ Se nærmere Stub *Tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet* s. 122

tollmyndighetenes kontrollvirksomhet. Dette må avveies mot karakteren av inngrepet og inngrepets styrke. Departementet finner at gjennomlysning av person vil utgjøre et relativt beskjedent inngrep i den fysiske integritet i denne sammenheng. Det vil selvsagt kunne tenkes situasjoner hvor gjennomlysning oppleves som krenkende, men vi mener den enkelte er tilstrekkelig vernet i og med at det kreves samtykke.

Departementet har på denne bakgrunn kommet fram til at forslaget om hjemmel i tollforskriften om at tollmyndighetene som ledd i tollkontrollen kan foreta gjennomlysning av person, vil være i samsvar med EMK art. 8.

5.4.2 Straffeprosessloven

Dersom kontrollen underbygger mistanke om innvendig smugling, må tollmyndighetene i dag som nevnt rette en henvendelse til påtalemyndigheten (jourhavende jurist hos politiet) for å få innvilget røntgenkontroll på sykehus, jf. nærmere punkt 3.3. Hvis vilkårene etter straffeprosessloven § 157 om kroppslige undersøkelser er oppfylt, blir den mistenkte overlevert politiet. Ved behov er også tollmyndighetene representert på sykehuset med en tjenestemann.

Departementet legger til grunn at forslaget ikke vil føre til endringer i denne straffeprosessuelle praksisen. Det er heller ikke behov for endringer i straffeprosessloven. Lavdose røntgenmaskiner vil først og fremst være et forvaltningsmessig kontrollverktøy på lik linje med urintestere og spesialtoaletter som tollmyndighetene benytter i dag. I motsetning til dagens kontrollmetoder, vil imidlertid lavdose røntgenmaskiner gi mulighet til å avdekke innvendig smugling på et relativt tidlig tidspunkt i kontrollfasen.

Vi understreker at dersom gjennomlysningen indikerer innvendig smugling, må det fortsatt rettes en anmodning til påtalemyndigheten om innvendig kontroll på

sykehus. Dersom vilkårene etter straffeprosessloven § 157 er oppfylt og den innvilges, vil den mistenkte bli overlevert til politiet slik praksis er i dag. En røntgenkontroll på sykehus vil blant annet være viktig for å sørge for at vedkommende er helt tom, men også med tanke på å sikre eventuelle bevis. Også i tilfeller der den mistenkte motsetter seg kontrollen må tollmyndigheten som i dag vurdere om de skal rette en henvendelse til påtalemyndigheten.

Forutsatt at den mistenkte samtykker til kontrollen, legger departementet til grunn at bruk av lavdose røntgenmaskiner vil gi tollmyndighetene et langt sikrere grunnlag enn før for når de skal rette en slik henvendelse til påtalemyndigheten. Dette vil igjen kunne gi et sikrere grunnlag for påtalemyndigheten når den skal vurdere om vedkommende skal framstilles for kontroll på sykehus.

5.4.3 Personopplysningsloven

Vi presiserer at vi under dette punkt kun behandler forholdet til den side av personvernet som knytter seg til registrering av personopplysninger i registre og bruken av slike registre, og som Datatilsynet har ansvar for. Når det gjelder den delen av personvernet som knytter seg til beskyttelse av den personlige integritet, viser vi til punkt 5.4.1 ovenfor.

Personopplysningsloven definerer personopplysninger som ”opplysninger og vurderinger som kan knyttes til enkeltperson”. I tillegg til å beskytte sensitiv og privat informasjon mot offentlig innsyn, skal personvern også beskytte individets identitet og retten til å være anonym. Problemstillingen i det følgende er om personopplysningsloven kommer til anvendelse ved gjennomlysning av person.

I henhold til personopplysningsloven (pol.) § 3, jf. § 2 nr. 1 kommer personopplysningsloven til anvendelse dersom det finner sted en behandling av personopplysninger, dvs. ”opplysninger og vurderinger som kan knyttes til

enkelpersoner”. ”Behandling” blir i pol. § 2 nr. 1 definert som ”enhver bruk av personopplysninger, som for eksempel innsamling, registrering, sammenstilling, lagring og utlevering eller en kombinasjon av slike bruksmåter”.

Toll- og avgiftsdirektoratet har innhentet forhåndsuttalelse fra Datatilsynet om personopplysningsloven kommer til anvendelse på den aktuelle kontrollmetoden. Datatilsynet legger for det første til grunn at det i *undersøkelsesfasen* vil bli behandlet personopplysninger, så lenge den som gjennomfører kontrollen kjenner identiteten til den som undersøkes. Forutsatt at det behandles personopplysninger, kommer loven kun til anvendelse dersom behandlingen skjer med elektroniske hjelpemidler *eller* skal inngå i et personregister, jf. pol. § 3 bokstav a og b. Det følger av dette at manuell behandling av personopplysninger som ikke skal inngå i et register faller utenfor lovens virkeområde.

Departementet legger til grunn at gjennomlysning av person ved hjelp av lavdose røntgenmaskin ikke i seg selv utgjør en behandling med elektronisk hjelpemiddel etter pol. § 3 bokstav a. Departementet viser til at Personvernemnda i vurderingen av om fonogrammer skulle anses som en behandling ved ”elektroniske hjelpemidler”, la avgjørende vekt på om behandlingen skjer automatisk, uten intervensjon av mennesker.⁸ Personvernemnda kom fram til at lydopptak som starter og stanses manuelt, ikke kunne anses å ha skjedd med elektroniske hjelpemidler.

Som nevnt vil lavdose røntgenmaskiner kun benyttes manuelt, og det er forutsatt at minimum to tjenestemenn må operere maskinen.

⁸ Se Personvernemndas klagesak 01/2005

Uavhengig av om behandlingen skjer ved "elektroniske hjelpemidler", kommer loven til anvendelse også i de tilfelle der opplysningene skal inngå i et register. Personregister er i pol. § 2 nr. 3 definert som "registre, fortegnelser m.v. der personopplysninger er lagret systematisk slik at opplysninger om den enkelte kan finnes igjen." Datatilsynet har i sin forhåndsuttalelse uttalt at "(d)ersom det lagres bilder systematisk i forbindelse med undersøkelsene vil kriteriet etter omstendighetene kunne være oppfylt".

Bildene som tas ved gjennomlysning vil bare vise et omriss av kroppens hulrom, og det vil ikke være mulig å identifisere personer kun ut i fra bildene. Datatilsynet har derfor uttalt at "hvorvidt oppbevaring av bilder utover undersøkelsesfasen vil falle inn under lovens anvendelsesområde, avhenger av om det knyttes ytterligere opplysninger til bildet". Departementet understreker at det ikke er tenkt at opplysninger eller bilder skal lagres i noe register eller oppbevares etter at kontrollen er avsluttet. Bildene skal verken lagres på selve røntgenmaskinen eller i Toll- og avgiftsetatens arkivsystemer og de vil fortløpende bli slettet. Heller ikke bilder som indikerer innvendig smugling vil bli lagret av tollmyndighetene. Hvis det er behov for disse bildene i den videre etterforskningen, vil bildene bli overlevert politiet. Vi antar at behandlingen av opplysningene og bildene da vil følge reglene som gjelder for politiet, og dermed politiregisterloven når den trer i kraft. Departementet har av den grunn kommet fram til at tollmyndighetens behandling av bilder tatt med lavdose røntgenmaskiner til gjennomlysning av person ikke vil inngå i et register i personopplysningslovens forstand. Forslaget vil slik vi ser det heller ikke medføre en økt registrering av personopplysninger.

Det følger av ovennevnte at departementet ikke finner at tollmyndighetens bruk av lavdose røntgenmaskiner for gjennomlysning av personer vil falle inn under personopplysningslovens saklige virkeområde, jf. pol. § 3. Uavhengig av om personopplysningsloven kommer til anvendelse, legger vi til grunn at

tollmyndighetens bruk av lavdose røntgenmaskiner til gjennomlysning av person ikke skal skje uten hjemmel i lov, og at det i tillegg skal innhentes samtykke fra den som kontrolleres, jf redegjørelsen i punkt 5.2 og 5.3.

5.4.4 Strålevernlovgivningen

All bruk, håndtering mv. av strålekilder er regulert i lov om strålevern (strålevernloven). Det følger av strålevernloven § 1 at formålet med loven er å unngå akutte skader og minimalisere risikoen for stråleskader som oppstår over tid og således bidra til vern av miljøet og menneskers helse. Forskrift om strålevern og bruk av stråling (strålevernforskriften) kommer til anvendelse på enhver "tilvirkning, import, eksport, overdragelse, besittelse, installasjon, bruk, håndtering og utvinning av strålekilder". Bruk av lavdose røntgenmaskiner vil avgi røntgenstråling, og Finansdepartementet legger til grunn at strålevernforskriften vil komme til anvendelse. Dette er også blitt lagt til grunn av Statens Strålevern, som Toll- og avgiftsdirektoratet har innhentet forhåndsuttalelse fra. Statens Strålevern har videre lagt til grunn at forslaget vil falle inn under ordlyden i strålevernforskriften § 8 bokstav o: "(b)ruk av ioniserende stråling for kontroll av personer i sikkerhetsøyemed eller søk etter skjulte gjenstander på kroppen". Dette innebærer at bruk av slike apparater må ha godkjenning av Strålevernet.

Finansdepartementet understreker at det vil bli søkt om godkjenning fra Statens Strålevern før tollmyndighetene eventuelt går til anskaffelse av lavdose røntgenmaskiner. Det vil imidlertid ikke være hensiktsmessig å innhente slik godkjenning før nødvendige endringer av tollforskriften eventuelt er vedtatt.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Toll- og avgiftsetaten har foreslått et pilotprosjekt for å utprøve lavdose røntgenmaskin i grensekontrollen. Pilotprosjektet vil foregå i grensekontrollen på Oslo lufthavn

Gardermoen. En videre utplassering av lavdose røntgenmaskiner avhenger av etatens evaluering av pilotprosjektet.

Kostnaden for anskaffelse av en maskin til pilotprosjektet er anslått til om lag 1,2 mill. kroner. Kostnad for drift av maskin er anslått til 20 000 kroner per år. Et pilotprosjekt vil også medføre kostnader til opplæring av personell for bruk av maskinen, samt tilpassing av arealer for maskinen. Toll- og avgiftsetaten dekker kostnader for et eventuelt pilotprosjekt innefor etatens budsjetttramme.

Ved en eventuell videre bruk av lavdose røntgenmaskin i grensekontrollen, vurderer Toll- og avgiftsdirektoratet at maskinene kan være aktuelle ved store grenseoverganger. Dette er grensekontroller på flyplassene ved de store byene, ved enkelte fergeankomststeder, samt ved enkelte tungt trafikkerte landveis grenseoverganger som Svinesund og Ørje. Til sammen kan det være aktuelt med lavdose røntgenmaskiner på inntil 17 grensekontrollsteder. Dette gir en total anskaffelseskostnad på i overkant av 20 mill. kroner i tillegg til arealtilpassing og opplæring av personell. Årlige driftskostnader vil bli i størrelsesorden 3-400 000 kroner. En eventuell utplassering av lavdose røntgenmaskiner i grensekontrollen, som følge av et pilotprosjekt, vil bli vurdert i den ordinære budsjettprosessen.

7 Forslag til forskriftsendringer

Forslag til endring av tollforskriften § 13-1-1 andre og fjerde ledd er inntatt med kursivert skrift:

§ 13-1-1. *Undersøkelse på person*

(1) Innledende undersøkelse på person kan tollmyndighetene gjennomføre som rutinekontroll. Dette omfatter undersøkelse av klær unntatt ordinær truse og bh, hodet med dets hår og hulrom, hender, føtter og synlige fremmedlegemer.

(2) Ved mistanke om ulovlig vareførsel kan tollmyndighetene iverksette inngripende Undersøkelse på person. Dette kan omfatte fullstendig avkledning og besiktigelse av kroppen, samt delvis avkledning inn til ordinær truse/bh. Slik inngripende undersøkelse foretas på avskjermet sted av tollpersonale av samme kjønn som den kontrollerte. Tollmyndighetene *kan ikke fysisk kontrollere* kroppens hulrom andre steder enn i hodet. Tollmyndighetene kan kreve at den som kontrolleres beveger seg, slik at det kan undersøkes om fremmedlegemer er festet til kroppen.

(3) Dersom den kontrollerte ønsker å benytte avtrede under kontrollen, kan tollmyndighetene kreve at særskilt avtrede benyttes ved mistanke om ulovlig vareførsel.

(4)Ved mistanke om at den kontrollerte skjuler vare i kroppen kan tollmyndighetene anmode den kontrollerte om å avgi urinprøve eller avføring på særskilt avtrede. *På samme vilkår og dersom den kontrollerte samtykker, kan tollmyndighetene foreta gjennomlysning av kroppen ved hjelp av godkjent apparat.* Dersom den kontrollerte nekter, kan tollmyndighetene anmode påtalemyndigheten om å foreta *undersøkelser etter straffeprosesslovens regler.*

(5)Kontrollen skal foretas så skånsomt og hensynsfullt som mulig og på en minst mulig krenkende måte. Personer som forsøker å unndra seg kontroll, kan holdes tilbake med makt.

(6)Dersom den kontrollerte ved en inngripende undersøkelse etter annet ledd, på stedet eller innen en uke etterpå, krever at mistanken begrunnes, skal tollmyndighetene innen en uke deretter gi en skriftlig, kortfattet begrunnelse for denne undersøkelsen. I begrunnelsen skal nevnes de faktiske forhold som ligger til grunn for mistanken. I tillegg bør nevnes de hovedhensyn som har vært avgjørende for vurderingen. Tollmyndighetene plikter ikke å opplyse om kilder eller kontrollmetodikk som av tollfaglige grunner bør behandles fortrolig overfor den kontrollerte eller allmennheten. Fremsatt klage eller krav om begrunnelse har ikke oppsettende virkning på undersøkelsen.